

şugul stilului epic şi grandios chiar în acele ode în care revendică modestia suflului său poetic (II, 1; IV, 2).

Am fi preferat deci, un Horaţiu mai complet şi mai complex, cu toate slăbiciunile şi nestatornicia lui, izvorîte şi ele din alte neîmpliniri ale veacului. Nu atât de mult cuprins de o « iremediabilă singurăitate » (p. 49), în căutare de « realităţi eterne » (p. 135), cât, mai ales, aşa cum tot P. Grimal îl prezintă, « un poet al actualităţii », « în contact cu ce e concret » (p. 39), îndrăgind « viaţa şi frumuseţea » (p. 177).

Am înfăţişat unele puncte de vedere care mai pot fi, desigur, discutate.

Parcurgînd însă cartea lui P. Grimal rămîi deseori cu regretul că ideea sau capitolul respectiv s-au terminat. E, fără îndoială, şi în această impresie de cititor, dovada eficienţei unei lucrări în care concentrarea şi cursivitatea expresiei traduc competenţa şi talentul autorului ei.

M. Nichita

PIERRE GRIMAL, *Sénèque, sa vie, son œuvre* (ediţia a doua), Paris, Presses universitaires de France, 1957, 156 p.

Cartea este destinată unui public mai larg, aşa cum o indică şi dimensiunile sale, relativ modeste. Cuprinde trei părţi: o expunere asupra vieţii şi operei (p. 1—77), o antologie de texte din opera lui Seneca traduse în limba franceză (p. 77—152), o bibliografie esenţială (p. 153—155).

Prima parte include prezentarea vieţii filozofului (p. 1—36), o sumară trecere în revistă a operelor (p. 37—40) şi apoi analiza filozofiei lui Seneca pe probleme. Autorul nu se ocupă de tragedii şi de operele ştiinţifice. Capitolul consacrat analizei ideilor filozofice este împărţit în subcapitole: Seneca şi stoicismul, teoria cunoaşterii, microcosmos şi macrocosmos, mecanismele psihologice, ideea de datorie şi de bine, înţeleptul, moartea, divinitatea, destinul, morală teoretică şi morală practică, influenţa lui Panaetius asupra lui Seneca, înţeleptul şi statul, Seneca şi umanismul, concluzie.

Este o carte de popularizare redactată remarcabil de clar. Prezentarea filozofiei este eclectică, dar astfel organizată încît să evidenţieze tocmai elementele esenţiale ale gândirii lui Seneca. Deşi constrîns la unele observaţii generale de caracterul cărţii, învăţatul francez strecoară adesea remarci originale foarte fine. Cităm, *exempli gratia*, explicarea refuzului împăratului de a acorda lui Seneca retragerea solicitată prin dorinţa de a nu-şi înstrăina definitiv opinia publică senatorială şi de a nu recunoaşte schimbarea politicii (p. 31). Ni se par interesante consideraţiile asupra ideilor referitoare la supravieţuirea sufletului (p. 62), la destin (p. 65—66), la influenţa lui Panaetius asupra lui Seneca, socotită sursă de bază în problema eticii şi raportului etică practică—etică teoretică (p. 68—71). În compartimentul rezervat umanismului lui Seneca apar multe rînduri frumoase, scrise cu multă căldură. Dar, desigur, realizarea cea mai însemnată rămîne imaginea coerentă a unei filozofii care, aşa cum ştim, n-avea nimic sistematic şi abunda în contradicţii. Cel mai clar scris este, desigur, capitolul consacrat epistemologiei lui Seneca.

Trebuie totuşi să-i obiectăm autorului absenţa interesului pentru structura societăţii epocii şi poziţiei lui Seneca faţă de această societate. Activitatea politică a filozofului este sumar înfăţişată şi nu este explicată suficient poziţia politică a lui Seneca. Autorul afirmă că Seneca a fost, mai ales în teorie, un stoic ortodox (p. 41) şi se referă adesea la sursele greceşti, dar neglijează precedentele romane, poate mai importante. Nu numai activitatea politică, ci şi atitudi-

nea filozofului față de viața publică este foarte rapid prezentată (p. 71—73). În caracterizarea gândirii lui Seneca nu se ține seama de loc de aserțiunile lui Seneca din *Apokolokyntosis*.

Antologia de traduceri cuprinde textele cele mai reprezentative, totdeauna frumos traduse. Lectura lor nu poate fi decît plăcută.

Eugen Cizek

KAZIMIERZ MAJEWSKI, *Importy rzymskie w Polsce*. Wybór źródeł archeologicznych do dziejów kontaktów ludności ziem Polski z Imperium Rzymskim. Warszawa-Wrocław, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1960, 153 p., LXIV pl. și o hartă.

Problema importurilor de obiecte romane pe actualul teritoriu al Poloniei e o veche preocupare a arheologilor din țara prietenă, și în primul rînd a profesorului Majewski, care i-a închinat în ultimii cincisprezece ani contribuții importante. Strădania de care vorbesc tînde să se concretizeze cîndva într-un adevărat *Corpus* al descoperirilor romane pe pămîntul Poloniei, dar acest țel pare încă depărtat. Pînă la realizarea lui, directorul secției greco-romane din Institutul de Istoria culturii materiale de pe lîngă Academia de științe din Varșovia ne oferă în lucrarea a cărei apariție o semnalez o selecție de materiale păstrate în muzee și numai în rare cazuri împrumutate unor publicații mai vechi. E vorba, înainte de toate, de piese bine conservate și ale căror condiții de găsire, cunoscute cu precizie, îndreptățesc concluziile istorice pe care autorul urmărește să le tragă.

În concepția lui K. M., « importuri romane » sînt obiectele de orice fel produse în ateliere aflate pe pămîntul Imperiului, indiferent de apartenența etnică a meșterilor din mîna cărora au ieșit. În acest înțeles, sticlăriile egiptene sau siriene sînt socotite tot atît de « romane » ca unele obiecte de podoabă cizelate în Grecia sau ca vasele de metal lucrate în atelierele din Gallia. Atenția autorului se îndreaptă în primul rînd asupra inventarului unei serii de morminte zise « princiare » (Dembe, Leg Piekarski, Giebułtow, Gostawice, Lubieszewo și Zakrzów), dar și asupra descoperirilor mai mult sau mai puțin izolate din alte așezări, examinate pe categorii: de la obiectele de bronz, argint și aur, trecînd prin ceramica de toate felurile și sfîrșind cu bijuteriile, fibulele, armele și uneltele. De o atenție deosebită se învrednicesc monedele — risipite în aproape 1500 localități și datînd din sec. III î.e.n. pînă în sec. V e.n. Din acestea, cca. 160 reprezintă tezaure (cele mai multe din vremea Antoninilor): în general modeste (100—200 piese), dar în unele cazuri considerabile (Kalisz: 2000 piese; Grodkowo: 6000 piese).

În legătură cu rolul monedei în societatea indigenă de pe teritoriul Poloniei, în primele veacuri ale erei noastre, — discutînd opiniile exprimate înaintea lui de unii arheologi sau numismați, — M. face observația îndreptățită că, într-o materie atît de delicată, răspunsul nu poate fi uniform și că trebuie avut în vedere gradul de dezvoltare social-economică a triburilor respective: mai înaintată în părțile de sud ale R. P. Polone și îndeobște în regiunile vecine cu Imperiul roman; sensibil mai înapoiată în părțile de nord, depărtate de căile comerciale. În cazul acestora din urmă, e de presupus că moneda n-avea altă utilitate decît aceea a metalului din care era bătută; în schimb, pentru cele dintîi (Silezia, Polonia Mică, Pomerania, bazinele Vistulei inferioare și al Oderului inferior) se poate admite că semnele monetare romane au jucat rolul unui adevărat instrument de schimb pentru aristocrația tribală și negustorii locali sau străini.

Cap. IV al lucrării e închinat centrelor de pe teritoriul roman răsăritean specializate în comerțul peste frontiere, căilor de pătrundere a produselor și limitelor cronologice între care se